

sturende gedachten. De lezer volgt zijn pogingen om zijn situatie te beheersen op de voet. We kijken naar Jonathan zoals die naar zijn eigen, in controleerbare eenheden onderscheiden handelingen en gedachten kijkt. De geringe afstand van de verteller tot die wereld heeft als keerzijde een intrigerend gebrek aan overzicht: garantie voor een mate van geheimzinnigheid die deze rechtlijnige roman voldoende zwevend houdt. We krijgen geen morele interpretatie voorgeschoteld, maar participeren in een worsteling.

Jonathans opgave is beperkt en tegelijk immens. Hij moet zijn dagelijks leven in het spoor houden, een leven dat uiterlijk overzichtelijk genoeg is. Het speelt zich af tussen de zorg voor zijn moeder, ploegendienst in een visverwerkingsbedrijf en wandelen met de hond. Maar in deze kleine wereld woedt een strijd tegen zichzelf, tegen een allesbeheersende aandrang om intiem contact te zoeken met meisjes in de kinderleeftijd. Teneinde een alarmsysteem voor ongelukken te internaliseren volgt hij nauwgezet het trainingsprogramma van de kliniek door dagelijks in zijn werkboek oefeningen te maken. Zijn therapeutische mantra: handel niet impulsief; niet zelf ben je slecht, het gaat om je daden; leer je gedachten en gevoelens beheersen, want die leiden tot gedrag. Jonathan neemt zich voor een “nieuw mens” te worden en hij spiegelt zich aan de zeelt, oftewel de muidhond, die hij heeft gevangen voor zijn aquarium. Vissen vertegenwoordigen volmaaktheid en dit exemplaar zal hij redden van de dood in het in de aanhoudende zomerhitte te warme buitenwater.

Feitelijk is de Jonathan op vrije voeten aan zijn lot overgelaten. Omineuze voortekenen zijn er te over: de drukkende hitte beperkt zijn bewegingsvrijheid, de door een renovatie noodzakelijke verhuizing ervaart hij als bedreigend en de eenvoudige leefwijze van zijn moeder, tot wie hij veroordeeld is, werkt hem al snel weer op de zenuwen, niet het minst door zijn eigen schuldgevoel. En dan is er die niet als zodanig benoemde, maar opvallende tweeslachtige verhouding tot de vis: enerzijds een te koesteren creatuur in het aquarium, anderzijds een te verwerken massaproduct op de lopende band. Het ligt voor de hand hier een verwijzing te zien naar zijn volgens de psycholoog gebrekkig ontwikkelde empathie. In deze constellatie dient zich opeens een tienjarig buurmeisje aan – ook nog eens Elke

Gepubliceerd in *Ons Erfdeel* 2015/4.

Zie www.onserfdeel.be of www.onserfdeel.nl.

[B] **COMPASSIE DOOR OBSERVATIE.
“MUIDHOND” VAN INGE SCHILPEROORD**

Muidhond, het prozadebuut van de publiciste Inge Schilperoord, bedient zich vanaf de eerste pagina's van het bekende, maar effectieve middel van het personale perspectief om de lezer te betrekken bij een zich geleidelijk verdiepend moreel vraagstuk. We bevinden ons doorlopend dicht op of onder de huid van de ruim dertigjarige Jonathan, die zojuist wegens onvoldoende bewijs is vrijgekomen uit de gevangenis. Hij is met de bus op weg naar het kustdorpje waar hij met zijn bezorgde moeder woont en observeert het vertrouwde duinlandschap. Straks zal hij daar weer lopen, niet alleen bevrijd van het ondraaglijke gevangenisbestaan waarin hij meer nog dan in de maatschappij een outcast was, maar ook van de drukkende thuisatmosfeer. Maar vooralsnog, in de bus, zit “tussen hem en de wereld het glas” – een exemplarische situatie, want Jonathan is permanent van de wereld afgescheiden door zijn

genaamd – dat tijdelijk in het naastgelegen huis woont met haar gescheiden, afwezige moeder. Gedurende Jonathans gevangenschap liet ze de hond uit, met wie ze in haar ogen blijvende vriendschap heeft gesloten. Jonathan heeft het gevoel dat er een “net” over hem wordt uitgeworpen.

Manhaftig probeert hij afstand te bewaren en zijn steeds meer broeierig wordende waarneming van het meisje te bedwingen door de therapeutische voorschriften in opperste staat van paraat te brengen. De roman krijgt er een bijna claustrofobisch karakter door: in het kale decor wordt de strijd steeds ongelijker en heviger en in dezelfde mate perkt de romanruimte zich steeds verder in, tot op het punt waar Jonathans beleving en realiteit zich verregaand verkopen. “Het was zaak nu zo snel mogelijk weg te komen, voor zijn hoofd nog voller zou raken”, houdt hij zich voor in het bijzijn van het nietsvermoedende meisje, maar aan het slot komt hij niet meer weg en speelt de roman zich bijna helemaal in dat volle hoofd af. De lezer raakt zijn oriëntatie eveneens kwijt in de tragische afloop. Wat is er precies gebeurd?

Een klassieke deugd van literatuur is het vermogen tot horizonsverruiming door de confrontatie met andere werelden – niet in vertoogvorm, maar in directe betrokkenheid. Martha Nussbaum noemt in *Niet voor de winst* (2011) de “narratieve verbeelding” die dit van de lezer vraagt een van de voorwaarden voor democratisch burgerschap. Inlevingsvermogen en besef van culturele blinde vlekken zijn onderdelen van deze verbeeldingskracht. Je bent in eerste instantie geneigd de waarde van *Muidhond* vooral aan dit vermogen van literatuur te relateren, ook al omdat een meer specifiek literaire waarde, het taal- en vormenspel, de esthetische dimensie, minder in het oog springt. *Muidhond*, met zijn directe, eenvoudige stijl, basale verwickelingen rond twee, drie personages en chronologische afwikkeling, imponeert niet met uiterlijk vertoon. Schilperoord speelt een thuiswedstrijd: ze schrijft als forensisch psycholoog over een tbs-geval en combineert kennis van zaken met een klinische positie. Als *Muidhond* een taboe aanroert, dan niet zozeer door een pedofiel als protagonist op te voeren, maar eerder door deze in neutrale termen, vanuit zijn eigen wereld te presenteren. Toch bewijst bij nader inzien *Muidhond* ook hoe vloeiend het onderscheid is tussen inhoud-

en vormoriëntatie – zoals altijd bij literatuur die ertoe doet. De aan het slot vervagende contouren creëren onzekerheid en openheid, waardoor per saldo de roman niet slechts een heikele kwestie aan de orde stelt, maar een dilemma voelbaar maakt.

Dat bestaat bij de gratie van het feit dat Jonathan in essentie stuurloos is. Het punt is niet dat hij moreel besef zou ontberen, geen inzicht zou hebben in zijn geardheid of geen schuldgevoel zou kennen. Integendeel, schuldgevoel begeleidt hem doorlopend. Het probleem is veeleer dat de toepassing van de begrippen goed en kwaad tot onontwarbare knopen leidt en de basis van zijn existentie overhoop haalt. Houvast bieden alleen externe richtlijnen, harde geboden, waarvan de persoonlijke betekenis hem uiteindelijk vreemd blijft en die slechts een beschermende functie hebben. De roman laat zien hoe kwetsbaar die ringmuur is en hoe fragiel het therapeutische maakbaarheidsgehoof – wellicht een geloof tegen beter weten. De met raadsels omgeven dood van het meisje lijkt de onveranderbaarheid van Jonathans geardheid en de onbeheersbaarheid van zijn fantasielevens te bewijzen. Maar omdat we niet precies weten wat er is gebeurd, accentueert dit slot vooral de complexe en tragische wereld achter een mogelijke misdaad. Schilperoord laat “de zaak Jonathan” zorgvuldig open en toont zo de compassie die haar onderwerp maximaal verdraagt.

HAROLD VAN DIJK

INGE SCHILPEROORD, *Muidhond*, Podium, Amsterdam, 2015, 224 p.